

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНТЕНСИВНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

*І.Н.Топіха, доктор економічних наук, професор
Миколаївський державний аграрний університет*

Об'єктивні умови переходу від екстенсивної до інтенсивної форми розширеного відтворення створено переходом країни до ринкової економіки.

Суспільне виробництво може розвиватися за рахунок як екстенсивних, так і інтенсивних факторів. Екстенсивні фактори обумовлюють розгорнуте застосування кількісних показників використовуваних ресурсів, інтенсивні — їх якісне удосконалення і більш ефективне використання. Екстенсивне збільшення обсягів виробництва завжди обмежене залежно від об'єктивних ресурсних можливостей, інтенсивне — не має межі удосконалення. А це один з головних напрямів розвитку конкурентоспроможного виробництва.

Дослідженням різних аспектів інтенсифікації АПК займалися вчені-аграрники Бугуцький О., Борщевський П., Гайдуцький П., Лобас М., Лукінов І., Саблук П., Трегубчук В. та багато інших. Але проблема визначення економічної сутності інтенсифікації аграрного виробництва ще не вирішена і постійно дискутується в літературі. До недавнього часу більшість вітчизняних економістів-аграрників була схильна розкривати поняття інтенсивності відповідно до вчення про інтенсивний та екстенсивний тип відтворення, за яким інтенсифікація трактувалася залежно від рівня концентрації капіталу в розрахунку на одиницю земельної площі. Проте, з позицій сучасного розвитку сільського господарства, на наш погляд, таке визначення є не повним. Як переконують численні дані, сьогодні у розвинутих країнах з ринковою економікою підвищення ефективності аграрного виробництва нерідко досягається при відносному зниженні рівня виробничих затрат. З цих позицій виправдано інтенсивність розглядати з урахуванням не лише розміру додаткових матеріальних вкладень, а й досягнутих результатів

господарювання і на цій основі домагатися забезпечення випереджаючих темпів зростання обсягів виробництва продукції з 1 га земельної площі з одночасним підвищенням ефективності використання авнсованого капіталу.

Загальною закономірністю екстенсивного типу розвитку виробництва є те, що його кінцеві результати і витрати суспільної праці змінюються прямопропорційно. Інтенсивний розвиток характеризується зростанням продуктивності суспільної праці, тобто зростанням кінцевих результатів виробництва в розрахунку на одиницю сукупних затрат живої і уречевленої праці. При цьому спостерігається випереджаючий ріст кінцевих результатів виробництва в порівнянні з затратами виробничих ресурсів. При екстенсивному типу розвитку значна частка приросту продукції досягається, в основному, за рахунок кількісного росту залучених засобів виробництва та робочої сили.

Більш конкретну інтерпретацію терміну “інтенсифікація” стосовно сільськогосподарського виробництва знаходимо у М. Лобаса [2]. Він відзначає, що відмінною особливістю інтенсивного розвитку є якісне удосконалення продуктивних сил і виробничих відносин на основі впровадження у виробництво більш досконалої техніки, технологій, форм власності і організації праці, нових, більш продуктивних сортів сільськогосподарських культур і пород тварин, підвищення рівня кваліфікації і професійної майстерності робітників, високої трудової і виконавчої дисципліни, матеріальної зацікавленості тощо.

Дуже часто в дослідженнях з питань інтенсивного розвитку аграрного виробництва ігнорувалася сама ідея комплексного вивчення і використання взаємопов'язаних і взаємообумовлених біотичних (рослина), абіотичних (грунт, клімат, погода) і антропогенних (матеріально-технічні, організаційно-економічні, інформаційні ресурси) факторів виробництва. Інтенсифікація здійснювалася без глибокого урахування природно-кліматичних, а тим більш економічних умов господарювання. За період 1960-1990 рр. при збільшенні у 5-10 разів вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення, енергетичних

потужностей, поставок мінеральних добрив, агрохімікатів, пестицидів, за обсягами будівництва меліоративних споруд країна наблизилась, а по деяких показниках і випередила США та країни ЄС. В той же час валовий збір і урожайність основних сільськогосподарських культур зростали вкрай повільно, а деяких з них залишались незмінними і навіть зменшувалися.

Аналіз багаторічних даних роботи підприємств АПК України свідчить, що виробнича діяльність на них здійснюється з великими технологічними перевитратами енергетичних ресурсів, обсяги споживання яких в 2-6 разів вищі, ніж в країнах Західної Європи і США.

За період 1990-1996 рр. ВВП зменшився на 55,6%, а його енергомісткість і електромісткість зросли відповідно на 42,4 і 51,7%. Такі перевитрати енергоресурсів при переході до ринкової економіки не можуть забезпечити виробництво конкурентоспроможної продукції і створити умови для розширеного відтворення.

Аналіз показує, що агропромисловий комплекс України належить до найбільших споживачів енергоресурсів. За рік тут використовується в середньому 41,1-47,5% паливно-мастильних матеріалів від загального обсягу їх споживання в народному господарстві. Тому орієнтація на ресурсо- та енергозбереження повинна стати пріоритетною в більшості впроваджуваних нововведень. Перехід до ресурсо- та енергозберігаючих систем ведення сільського господарства, систем землеробства, технологій і прийомів — головний напрям підвищення конкурентоспроможності вітчизняного АПК.

Інтенсифікація агропромислового виробництва — це процес комплексних заходів, які обумовлюються не тільки інвестиційними факторами. Відомо, що сама досконала сучасна техніка і технологія не дадуть очікуваних результатів, якщо в процесі впровадження нових форм господарювання не будуть створені необхідні соціально-економічні, матеріальні і моральні стимули, які б сприяли активізації творчої активності людини і забезпечували її реальну зацікавленість у результатах праці. Саме тому особлива роль в інтенсифікаційних процесах повинна надаватися безпосередньо лю-

дині, від мотиваційної поведінки якої залежить обґрунтованість прийняття тих чи інших виробничих рішень і в підсумку забезпечується ефективність функціонування нових виробничих відносин.

Висновок: методологія комплексної інтенсифікації, яка обумовлює якісне удосконалення сукупності економічних, організаційних, технологічних, екологічних, соціальних та інших факторів виробництва — це основа інтенсивного розвитку агропромислового виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борщевский П.П. Интенсификация производства в пищевой промышленности. — К.: Урожай, 1989 — 136 с.
2. Лобас Н.Г. Интенсификация зернового хозяйства Украинской ССР в условиях становления рыночных отношений. -К.: Урожай, 1991. — 264 с.
3. Тивончук С.О., Калінчик М.В. Модель конкурентоздатності сільськогосподарського виробництва в ринкових умовах (суть та методичні підходи до розробки моделі)// Економіка АПК. — 1996. — №2. — С. 44-49